

В заключение отметим, что целесообразнее (и это не противоречит содержательной стороне раздела фонетики) в разделе «Чередования»

(а) осуществить замену традиционно принятых терминов на синтагматическом уровне рассмотрения фонетических чередований с целью достижения соответствия названия и содержания;

(б) ввести схематическую форму подачи системы фонетических чередований в форму таблицы.

Созданная таким образом четкость и наглядность при рассмотрении фонетических чередований будет способствовать совершенствованию теории фонетики и фонологии и расширению ее прикладного потенциала.

Литература:

1. Акишина А. А. Русская фонетика [Текст] / А. А. Акишина, С. А. Барановская. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 104 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов [Текст] / О. С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
3. Бернштейн С. И. Словарь фонетических терминов [Текст] / С. И. Бернштейн. – Москва: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1996. – 175 с.
4. Бондарко Л. В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи [Текст] / Л. В. Бондарко. – Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1981. – 199 с.
5. Зубкова Л. Г. Фонологическая типология слова [Текст] / Л. Г. Зубкова. – М.: Изд-во УДН, 1990. – 254 с.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность [Текст] / Ю. Н. Караулов. – М.: Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.
7. Кодзасов С. В. Общая фонетика [Текст] / С. В. Кодзасов, О. Ф. Кривнова. – М.: Изд-во Российского государственного гуманитарного университета, 2001. – 592 с.
8. Кузнецов П. С. Проблема дифференциальных признаков в фонологии и разграничения различных типов их [Текст] / П. С. Кузнецов // Исследования по фонологии: сборник статей / [отв. ред. С. К. Шаумян]. – М.: Наука, 1966. – С. 199–216.
9. Лингвистический энциклопедический словарь [Текст] / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
10. Реформатский А. А. Введение в языковедение [Текст] / А. А. Реформатский; под ред. В. А. Виноградова. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
11. Трубецкой Н. С. Основы фонологии [Текст] / Н. С. Трубецкой. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 352 с.
12. Щерба Л. В. Раздел II. Фонетика [Текст] / Л. В. Щерба // Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. – Ленинград: Наука, 1974. – С. 110–190.

УДК 821.163.41'06 – 31.09.

Т. М. Зуенко,

Конотопський інститут Сумського державного університету, м. Конотоп

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛАКУНА» У ЛІНГВІСТИЦІ

У статті досліджено специфіку поняття «лакуна» з огляду на теоретичні бачення науковців, яке подається як різноваріантне лінгвістичне та культурне явище. Проаналізовано місце лакуни та її функціонування у лінгвістиці. Обґрунтована необхідність подальших досліджень та розвідок, оскільки термін «лакуна» у світлі лінгвістики має широку понятійну структуру та є складним лінгвістичним явищем.

Ключові слова: лакуна, лакунарність, локальна культура, лексема, лінгвістика.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОНЯТИЯ «ЛАКУНА» В ЛИНГВИСТИКЕ

В данной статье исследована специфика понятия «лакуна» ввиду теоретических видений ученых, которое подается как разновариантное лингвистическое и культурное явление. Проанализированы место лакуны и ее функционирование в лингвистике. Обоснована необходимость дальнейших исследований, поскольку термин «лакуна» в свете лингвистики имеет широкую понятийную структуру и является сложным лингвистическим явлением.

Ключевые слова: лакуна, лакунарность, локальная культура, лексема, лингвистика.

A STUDY OF THE NOTION «LACUNA» IN LINGUISTICS

When comparing the vocabulary of several languages can be identified gaps, white spots in the semantics of one of the languages. These gaps are called lexical lacunas and they appear as a result of no equivalent as a word to a word of another language. Lacunas can be revealed only by comparing and contrastive studies. All lacunas can be compensated by free and temporary phrases. In recent decades, the theory of lacunarity is actively growing, but domestic researchers in this aspect are not enough yet. Being in contact with other culture (othercultural text), the recipient intuitively perceives it through the prism of their local culture, thus misunderstanding of different kinds inevitably arises. In the science literature you can find a variety of concepts, terms that indicate differences in languages and cultures in general, from a purely scientific and accurate (nonequivalent vocabulary, occasional gaps, ethnoeydema), to less clear – dark places. The attempts to fix the differences in languages and cultures using the term «gar» (space) take place in the foreign literature. In domestic science the most interesting are attempts to describe these differences using the concept of «lacuna».

The phenomenon of lacunarity has been the subject of attention of researchers recently – in the last 3-4 decades. This is shown the lack of a unified methodological approach as well as the definition of the term «lacuna» that would satisfy all researchers. In this regard, the problem of representation of the term «lacuna» in linguistics is still actual.

This paper investigates the specific concept of «lacuna» in view of the theoretical vision of scientists, which served as various linguistic and cultural phenomenon. Analyzed the place of lacuna and its role in linguistics. Substantiated the necessity for further research and studies, as the term «lacuna» in the light of linguistics has a broad conceptual framework and is a complex linguistic phenomenon.

Key words: lacuna, lacunarity, local culture, lexeme, linguistics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. При зіставленні лексики декількох мов можна виявити прогалини, білі плями в семантиці однієї з мов. Ці прогалини називаються лексичними лакунами і з'являються в результаті відсутності еквівалента у вигляді слова слову іншої мови. Тільки за допомогою порівняння та контрастивного дослідження можна виявити лакуни. Всі лакуни можна компенсувати вільними і тимчасовими словосполученнями. В останні десятиліття теорія лакунарності активно розвивається, але вітчизняних досліджень в даному аспекті поки ще небагато. Контактуючи з чужою культурою (іншокультурним текстом), реципієнт інтуїтивно сприймає її через призму своєї локальної культури, внаслідок чого неминуче виникає різного ступе-

ня нерозуміння. У науковій літературі можна знайти різноманітні поняття, терміни, що фіксують розбіжність у мовах та культурах в цілому: від суто наукових та точних (безеквівалентна лексика, випадкові лакуни, етноейдема), до менш чітких – темні місця. У зарубіжній літературі відомі спроби фіксації розбіжностей у мовах і культурах за допомогою терміна «gap» (пропуск). У вітчизняній науці найбільший інтерес представляють спроби опису таких розбіжностей за допомогою поняття «лакуна».

Дві національні культури ніколи не збігаються повністю. Це впливає з того, що кожна складається з національних і інтернаціональних елементів. Загальновідомо, що способом існування вербальної культури є національна мова, в основному її лексична система.

Національно-специфічні елементи в лексичних системах мов і культур в останні десятиліття широко досліджуються зарубіжними та вітчизняними науковцями в різних аспектах за допомогою найрізноманітніших термінів: лакуни (Ж. П. Віне та Ж. Дарбельне, В. Л. Муравйов), пробіл, лакуна (К. Хейл), антислова, пробіли, або білі плями на семантичній карті мови (Ю. С. Степанов), приклади неперекладного характеру (В. Г. Чернов), безеквіваленти, лексичний нуль, нульова лексема (І. А. Стернін), безеквівалентна або фонова лексика (Л. С. Бархударов), темні місця в текстах однієї мови та інші. Більшість досліджень, що розглядають розбіжності як в мовах, так і в культурах, віддають перевагу саме терміну «лакуна» (від лат. *lacuna* – заглибина, впадина, провалина, порожнина; від франц. *lacune* – порожнина). Визначення лакуни як філологічного терміну знаходимо у «Словнику іноземних слів», а саме пробіл, пропуск, недостатнє місце в тексті.

Тож, таке явище як лакунарність, стало предметом уваги дослідників не так давно – в останні 3–4 десятиліття. Про це свідчить також і відсутність як єдиного методологічного підходу, так і визначення самого поняття «лакуна», яке б задовольнило всіх дослідників. У зв'язку з цим, актуальною залишається проблема репрезентації терміна «лакуна» в лінгвістиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше термін «лакуна» був введений у наукове вживання канадськими лінгвістами Ж. П. Віне та Ж. Дарбельне, і вони визначають його як явище, яке відбувається кожного разу, коли слово однієї мови не має відповідника в іншій мові. В. Г. Гак пояснює лакуни як «пропуски в лексичній системі мови, відсутність слів, які, як здавалося б, мали бути присутніми у мові, якщо виходити з її відбиваючої функції (тобто її завдання позначати явища об'єктивної дійсності) та з лексичної системи мови» [3, с. 290]. І. А. Стернін зазначає «якщо в одній з мов лексична одиниця відсутня, то говорять про наявність лакуни в даній точці лексичної системи цієї мови; в мові зіставлення відповідна одиниця виявляється безеквівалентною» [7, с. 180]. Тобто під лексичною лакуною ми можемо розуміти відсутність у системі мови слова, що несе поняття, еквівалентне поняттю мови порівняння.

По-іншому потрактовують термін «лакуна» Ю. А. Сорокін та І. Ю. Марковіна. Вони вживають термін лакуна в широкому сенсі, відносячи всі явища, що вимагають додаткового пояснення при контакті з іншою культурою. Зазначені дослідники вважають за доцільне і методологічно виправданим застосування цього терміна при зіставленні не тільки мов, але і деяких інших аспектів культури. «Лакуни в найзагальнішому розумінні фіксують те, що є в одній локальній культурі, і чого немає в іншій», – вважає І. Ю. Марковіна [1, с. 212]. У свою чергу Ю. А. Сорокін стверджує, що «... художня література може бути розглянута як сукупність збігів і розбіжностей (лакун), що вимагають інтерпретації і є способом існування смислів (що реалізуються через подання), традиційно функціонуючих в тій чи іншій локальній культурі». Іншими словами, на думку дослідника, «... лакуни є наслідком неповноти або надмірності досвіду лінгвокультурної спільності» [2, с. 187]. Методологічний характер має зауваження В.Л. Муравйова, що стосуються того, що «лакуни необхідно досліджувати не тільки в синхронному плані, але і з точки зору історичного розвитку» [6, с. 95]. Є. А. Ейнуллаєва пропонує використовувати термін «лакуна» для позначення «усього комплексу розбіжностей у контактуючих мовах і культурах, що ускладнюють розуміння тексту реципієнтом іншої культури» [10, с. 167].

Формулювання цілей статті, постановка завдань. Мета даної публікації – дослідити специфіку поняття «лакуна» з огляду на теоретичні бачення науковців, проаналізувати його місце та функціонування у лінгвістиці. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: аналіз та вивчення парадигми поняття «лакуна» у лінгвістиці; аналіз та співставлення репрезентації поняття «лакуна» різними науковцями; аналіз досліджень явища лакунарності у лінгвістиці та культурі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Узагальнюючи розуміння лакун різними авторами (Ю. С. Степанов, В. Л. Муравйов, Л. С. Бархударов, Р. А. Будагов, Г. Д. Гачев та ін) слід виділити наступні основні ознаки лакун: незрозумілість, незвичність (екзотичність), незнайомість (чужість), неточність (помилковість). Ознаки лакун і не-лакун можуть бути представлені у вигляді наступних опозицій: незрозуміло – зрозуміло, незвично – звично, незнайоме – знайоме, неточно/помилково – вірно. Лакуни не стали допоки предметом відповідної уваги вітчизняних лінгвістів, хоча, безсумнівно, що ця лінгвістична реальність широко представлена в мові.

Лінгвістична сутність явища лакунарності полягає у семіотичній природі мови в цілому і слова як мовного знака, що володіє ідеальною і матеріальною сторонами. У плані вираження слово – лексема, у плані змісту – семема. Під лексемою, таким чином, слід розуміти лише звукову оболонку слова, під семемою – його зміст. Ю. Ю. Ліпатова наголошує, що «лакунарним може бути і будь-який компонент або навіть окрема сема лексичного значення, і конкретний предмет, і ще ширше – інформація, що супроводжує це явище у свідомості носіїв мови» [4, с. 159].

Таким чином, явище лакунарності справді феноменальне: з точки зору семіотики лексична лакуна означає однослівні найменування (нульова лексема, лексичний нуль); в аспекті семасіології – нематеріалізованих фонетично та графічно деякий конструкт (концепт), набір семем, позбавлений до пори до часу свого форматива; з опозицій ономазіології – ідеальний зміст, що передує його об'єктивації в новому слові; в ракурсі системи мови – це природна, незаповнена ніша в його лексичному ярусі, пролом, провал у семантичному просторі мови (системна, потенційна лакуна); з точки зору теорії комунікації – відсутність у мові з тих чи інших причин загальноживаної лексеми на позначення інформації, узагальнено відображає позамовної дійсності, тобто для найменування комунікативно значущих понять або предметів (комунікативні лакуни), причини появи яких лежать за межами самої мови і зумовлені впливом екстралінгвістичних факторів – традиціями, культурою, звичаями, історичними умовами.

Лакуни є помітними тільки при зіставленні мов, отже і причини появи лакун різні. Контактуючи з чужою культурою (іншокультурним текстом), реципієнт інтуїтивно сприймає її через призму своєї локальної культури, внаслідок чого неминує виникати різного ступеня нерозуміння. У зв'язку з цим можна констатувати потребу в своєрідному понятійно-термінологічному інструментарії. Поширення поняття «лакуна» на зіставлення як мов, так і інших аспектів культури, представляється доцільним і методично виправданим. З одного боку, таке розширення поняття «лакуна» ґрунтується на положенні про тісний зв'язок мови і культури, з іншого – виявлення поряд з мовними лінгвокультурологічних і культурологічних лакун сприяє встановленню деяких конкретних форм кореляції мови і культури. Лакуни в самому загальному їх розумінні

фіксують те, що є в одній локальній культурі і чого немає в іншій. У зв'язку з цим постає питання про співвідношення специфічного й універсального в окремих культурах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В результаті даного дослідження, вдалося домогтися поставленої мети – дослідити специфіку поняття «лакуна» з огляду на теоретичні бачення. Отже, проаналізувавши та відслідкувавши появу та функціонування поняття «лакуна» у дослідженнях науковців, віднаходимо різноаспектно репрезентовані розуміння специфіки «лакуни» як лінгвістичного, культурного поняття. У методологічних підходах дослідників (Ю. С. Степанов, В. Л. Муравйов, Л. С. Бархударов, Р. А. Будагов, Ю. А. Сорокін, І. Ю. Марковіна) термін «лакуна» подається як різноваріантне лінгвістичне та культурне явище, що відображає незрозумілість, неточність, помилковість, розбіжність. Більшою мірою національно-культурна своєрідність мови проявляється через соціокультурні лакуни – так звані «дірки» в системі, тобто відсутність лексеми на певному місці в структурі лексичної парадигми. Наявність лексико-семантичних лакун в різних мовах є причиною неможливості цілком адекватного перекладу з однієї мови на іншу. Таким чином, сучасна лінгвістика розглядає лакуни як національно-специфічні елементи культури, що знайшли відповідне відображення в мові носіїв цієї культури, які або повністю не розуміються, або недостатньо розуміються носіями іншої культури і мови в процесі комунікації.

Зіставляючи теоретичні бачення лакун того чи іншого дослідника, можемо підкреслити, що поняття «лакуна» у світлі лінгвістики, має широку понятійну структуру, є складним лінгвістичним явищем, яке потребує подальшого розгляду.

Література:

1. Марковіна І. Ю. Вплив національної специфіки мови та культури на процес міжкультурного спілкування: проблеми і перспективи / І. Ю. Марковіна. – М., 1983. – 257 с.
2. Сорокін Ю. А. Культурологічні та етнологічні ніші: визначення поняття та їх інтерпретація. Мовна картина світу: лінгвістичний і культурологічний аспекти / Ю. А. Сорокін. – Бійськ, 1998. – Т. 2. – 187 с.
3. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языка / В. Г. Гак. – Л.: Просвещение, 1983. – 290 с.
4. Липатова Ю. Ю. Лакуны в русском языке: диахроническое исследование на материале разновременных переводов английской литературы сер. XIX–XX вв.: дис. канд. филол. наук: 10.02.20 / Липатова Юлия Юрьевна. – Чебоксары, 2005. – 159 с.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие [для студентов высших учебных заведений] / В. А. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 212 с.
6. Муравьев В. Л. Лексические лакуны (на материале лексики французского и русского языков) / В. Л. Муравьев. – Владимир: Изд-во ВлГПИ, 1975. – 95 с.
7. Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / И. А. Стернин. – Воронеж: АСТ, 2007. – 18 с.
8. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: 2000. – 147 с.
9. Тхорик В. И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация: учеб. пособие / В. И. Тхорик, Н. Ю. Фанян. – М.: ГИС, 2005. – 210 с.
10. Эйнуллаева Е. А. Лакуны в структуре языковой личности и их заполнение в межкультурной коммуникации (На примере английского и русского языков): дис. канд. филол. наук: 10.02.20 / Эйнуллаева Екатерина Александровна – Москва, 2003. – 167 с.
11. Лакуны в языке и речи [Текст] // Научный журнал. – Благовещенск, 2003. – 257 с.

УДК 811.112.2:81'27

Л. С. Івашкевич,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ НАЙМЕНУВАНЬ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено опису способів досягнення політичної коректності у назвах сучасних німецьких професій. На основі корпусного дослідження вакансій про працевлаштування показано, що для найменувань професій у німецькій мові характерні гендерна коректність, що полягає в експліцитній візуалізації обох статей, та соціальна коректність, яка виражається у різних типах пом'якшення традиційних назв низькокваліфікованих професій.

Ключові слова: політична коректність, евфемізація, вакансія, професійні найменування, гендерна коректність.

ПУТИ ДОСТИЖЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОРРЕКТНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАИМЕНОВАНИЙ В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена описанию способов достижения политической корректности в наименованиях современных немецких профессий. На основании корпусного исследования вакансий о трудоустройстве показано, что современным наименованиям профессий в немецком языке присущи гендерная корректность, которая состоит в эксплицитной визуализации обоих полов, и социальная корректность, выражающаяся в разных типах смягчения традиционных названий низкоквалифицированных профессий.

Ключевые слова: политическая корректность, евфемизация, вакансия, профессиональные наименования, гендерная корректность.

POLITICAL CORRECTNESS IN OCCUPATION TITLES IN THE MODERN GERMAN

The article deals with the description of the ways to reach the political correctness of the speech in the occupation titles in the modern German language. A corpus study of 250 000 recruitment advertisements was held. Basing on this corpus study it is shown, that for the modern occupation titles in German the gender correctness is characteristic, which includes the explicit visualization of both sexes. Besides, the German job titles feature special means of the social correctness, thanks to which the titles of low-qualified, not prestigious and low-paid jobs are formulated gentler. To such means belong, in particular, more general formulations, the usage of loanwords or loan lexical components, and the adding of an emotional lexical component like «-fee» or «-perle». General formulations intend to increase the objective value of the job. Loanwords make the job titles to look more modern. With the help of emotional lexical component, the employer tries to reach the stylistic softening by giving the high subjective estimation of the work. Gender correctness and social one are implemented by different means. While the gender correctness is often achieved via formal means and demands from the employer minimum speech efforts, social correctness more often requires changes to some semantically important parts of the titles.

Key words: political correctness, euphemism, recruitment advertisement, occupation title, gender correctness.